

معرفی نسخه خطی اکبرنامه علامی

بابر نخستین کسی است که حکومت گورکانیان را در هند تأسیس کرد. بعد از وی اکبر شاه آن را به صورت یک امپراتوری مقدر درآورد. عصر اکبر شاه از لحاظ ترویج و گسترش علم و ادب و سرپرستی شعرا، علما، ادبا، مترجمین و مورخین تا اندازه‌ای غنی و سرشار بود که می‌توان عصر وی را دوره طلانی گورکانیان هند شمرد. آوازه بخشش و انعامات شامانه و سخاوتمندانه وی امرایش، دانشمندان ایران زمین را سوی دبار هند کشانید و آنان در دبار اکبر و امرای صاحب علم و فضل و سخن سنج و سخن شناس او فرصتی برای معرفی آثار خود به دست آورده، مورد استقبال و احترام بسیار قرار گرفتند. اکبر خود صاحب ذوق و نکته سنج و دبار وی برای شعرا، ادبا و سخن‌سنجان مکان رقابت بوده است. شعر و ادب، تراجم آثار مختلف به زبان فارسی، خطاطی و خوشنویسی و تاریخ‌نویسی به سرپرستی این پادشاه پیشرفت و ترقی نا بل ملاحظه نمود. اکبر به تاریخ‌نویسی علاقه زیاد داشت و همچون مؤلف *مرآة آفتاب* نما، درباره اهمیت و ارزش این فن آگاه بود که علم تاریخ علمی است شریف و فنی است لطیف که به واسطه آن به مصالح و معاش و معاد می‌تران رسید و به واسطه آن به مفاسد عالم کون و فساد آگاه تران گردید^۱.

^۱ - *مرآة آفتاب* نما (نسخه خطی)، ورق ۳.

اکبر در فن تاریخ‌نویسی فصل جدیدی گشود و بر اثر تشویق و حمایت فوق‌العاده‌ی جنبشی عظیم در زمینه تاریخ‌نویسی فارسی پدید آمد^۱ و چندین آثار تاریخی چون تاریخ اکبری، تاریخ الفی، منتخب التواریخ، زیلۃ التواریخ و اکبرنامه شاهکارهای بزرگ عصر وی به شمار می‌روند. در میان این شاهکارهای تاریخی اکبرنامه ابوالفضل علامی نخستین و بهترین تاریخ عصر تیموریان هند محسوب می‌شود و مشتمل بر وقایع تاریخی از ولادت اکبر و رویدادهای عصر وی می‌باشد. این کتاب اگرچه چندین بار در هند به زینت چاپ آراسته گردید اما اخیراً موزه ملی هند نسخه خطی آن را به قیمت یکصد هزار روپیه خریداری کرد. اهمیت و ارزش این نسخه خطی بدان اندازه است که به حدس قوی این نسخه خطی به دست خود مؤلف نوشته شده یا در دوره‌ی رونویسی گردید. سرلوحه این نسخه خطی با لاجورد و طلا تزئین یافته که نشانی از کارهای تزئینی عصر اکبر شاه می‌باشد. کاغذ آن نیز از جنس عالی است که فقط در کتابخانه‌های سلطنتی مورد استفاده قرار می‌گرفت. صفحه اول این نسخه دارای چندین مهر و پشت‌نویس و زیر آن عبارت «عرض دیده شد» می‌باشد که بیانگر اهمیت و ارزشی است که پادشاه وقت نسخه خطی را دیده و مطالعه کرده است. در میان پشت‌نویسها عباراتی از قبیل «الله اکبر سن الهی ۹۹» و «عرض دیده شد» نوشته شده است.

در پشت‌نویس دیگر نیز «سوم فروردین سن ۷» و زیر آن «عرض دیده شد» نگارش یافته است که به نظر می‌رسد، این هر دو پشت‌نویس از

^۱- تاریخ‌نویسی فارسی در هند و پاکستان، ص ۳۰.

اکبر شاه می باشد.

دو مهر از شاهنشاه شاهجهان است. اگرچه بعضی از مهر و پشت نویسیها ناخوانا است. همچنین روی بعضی حواشی صفحات، تصحیح یا اصلاح یا اضافه شده است و گویا این تصحیح یا اصلاح از خود ابوالفضل علامی می باشد.

بجز صفحه اول، در صفحه آخر این نسخه نیز بعضی از مهرها و پشت نویسیها ثبت است. یک مهر از «اعتماد خان بنده شاهجهان» می باشد و زیر آن ۱۷ جمادی الاول ۲۸، و «عرض دیده شد» نوشته است.

مهر دیگر با عبارت «صادق خان بنده شاهجهان» و پشت نویسی با جمله «الله اکبر بتاریخ ۲۸ آبان ماه الهی سن ۸، عرض دیده شد» آمده است. همچنین زیر یک مهر «تاریخ ۲۶ امرداد سن ۱۳، عرض دیده شد» ثبت است. در یک پشت نویسی این جمله «تاریخ ۹ ماه امرداد الهی سن ۱ از وجوه خواجه نفیس تحویل خواجه عنبر شد» آمده است.

ایضا در پشت نویسی «تاریخ ۱۴ جمادی الاول سن ۴۰ تحویل محمد منصور شد» به چشم می خورد.

در صفحه آخر قیمت نسخه «۲۱ قطعه عدد آن، نه هزار و بیست و پنج حال» و زیر آن مهر ناخوانا است.

برخلاف معمول در آخر نسخه اسم کاتب موجود نیست. چنانکه پیش از این گفته شد نظر اغلب بر این است که خود مؤلف این نسخه را نوشت و با این بیت به پایان رساند:

به این جنبش کلک گردون خرام بیایان برم بر این گرامی کلام
وزن هر دو مصرع فعولن فعولن فعول است، اما به اضافه واژه «بر»
مصرع از وزن ساقط می‌باشد.

آخرین پشت‌نویس درج شده در پایان صفحه بدین قرار است:
بنده مسمی بنده هجوری مسمی هر دیال ولد گردیال قوم کایتہ بتناگز
متوطن شاهجهان آباد در محلّه دهر پوره در عهد حضرت جلوس مبارک
محمد شاه بادشاه غازی بتاریخ هشتم شهر صفر ختم الله الفتح الظفر سن
۱۴ تحریر یافت».

مشخصات نسخه

- ردیف : ۹۶۰۴۷۳
نام کتاب : اکبرنامه
از : ابوالفضل علمای
نوع خط : نستعلیق
قطع کتاب : ۲۳×۳۳/۵
ورق : ۳۵۹
سطر : ۲۱

حاشیه صفحات نسخه در ستونهای دو خطی مطلقاً.

- عناوین : قرمز رنگ
وضع نسخه : مکمل، اما بعضی جا کرم خورده است.
آغاز : بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، اللّٰهُ اَکْبَرُ این چه دریافتیست ژرف
و شناختی ست شگرف...